

מראי מקומות - תענית

טו:

ה. אנשי משמר מותרין לשתות יין בלילות

פרש"י, דאין לחוש שמא תכבד העבודה, שהרי ראו מבערב שפסקו הקרבנות ולא כבדה העבודה. ותמה הרש"ש, א"כ מאי פסקא, דהיינו דיהי' ימים דבאמת הי' העבודה כבדה, ובאותן לילות לכאור' יש לאסור על אנשי המשמר מלשתות יין, ולא משמע כן. ולכן כ' דאפי' היכא דהעבודה כבדה לא היו צריכים לסייעם בלילה, וכמש"כ רש"י לקמן. אבל המנחם משיב נפש כ' דמאי דאמרי' שאין לחוש שמא תכבד העבודה, זהו באמת מחמת שאי"צ בלילה אלא להפוך בהמזלגות, כמש"כ רש"י לקמן, או להחזיר האברים ופדרים שפקעו מע"ג המזבח. אבל אם כבדה עוד העבודה של יום, שיש הרבה אברים ופדרים שצריך להעלותן מן הרצפה למזבח דיכול להעלותן כל הלילה, ולא פסקה עדיין העבודה, ובאמת צריכין הבית אב לאנשי המשמר, אז בודאי אסורין לשתות גם בלילה.

ו. ואנשי בית אב לא ביום ולא בלילה

שי"ר ש"י דטעם האיסור לשתות הוא משום עבודת הלילה, וכ"כ הראב"ד (ביאת מקדש א, ו). אבל הרמב"ם (שם) כ' דטעם האיסור לשתות בלילה הוא שמא ישתה בלילה וישכים לעבודתו ועדיין לא סר היין מעליו. (ויוצא נפק"מ לדינא ביניהם, דלפי הרמב"ם, האיסור שתי' בלילה הוא בלילה שלפני עבודתו, אבל לפי רש"י והראב"ד, האיסור הוא בלילה שלאחר עבודתו.) וכ' הכסף משנה (שם) דהא דהרמב"ם לא רצה לפרש משום הקטרת אמורים, שהוא בלילה, י"ל משום דאי משום הא, הי' שייך לתקן שיקטירו אותם קודם שישתו. ועי' ברעק"א בגליונות על הרמב"ם שם, שהביא מהשב יעקב דהרמב"ם סובר שאין לומר שהוא משום לילה שאחר זה, דא"כ לא פסקא, שהרי בליל שבת וי"ט אין הקטרת אברים, וא"כ לשתרי.

ז. ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת

מבואר מדברי רש"י דבין אנשי מעמד בין אנשי משמר מותרין בחמישי בשבת. אבל הרמב"ם (כלי המקדש ו, א) כ' דהיתר לספר בחמישי לאנשי מעמד, אבל לגבי אנשי משמר (ביאת מקדש א, יב) השמיט הרמב"ם דהיתר לספר בחמישי, ותמה ע"ז הכסף משנה שם. ועי' במשנה למלך (שם) שכ' שהרמב"ם סמך עצמו אמש"כ בהל' כלי המקדש. אבל עי' במרכבת המשנה (שביתת יו"ט ז, ט) שכ' לחלק בין אנשי משמר לאנשי מעמד, דכהנים באמת היו מגלחין א' לל' יום, וא"כ אין כ"כ כבוד שבת לגלח בכל שבת ושבת, דלא מסתבר דהכביד שער כ"כ, אבל אנשי מעמד אינם מוזהרים מלגדל פרע, ולכן יותר מסתבר דהיתר זה נאמר רק באנשי מעמד.

המשך בעמוד הבא

א. תקעו הכהנים ותקעו... הריעו בני אהרן הריעו

כבר העיר הגבורת ארי על שינוי לשון המשנה, דהתחיל בכהנים, וסיים בבני אהרן, וכ' דאולי קמ"ל דאין קפידא בלשון שאומר להם, וסיים די"ל דגירסת הספרים משובשת, וצ"ל בני אהרן הכהנים בשניהם [וכמו דאי' בברייתא לקמן], דזהו לשון הכתוב לענין תקיעות.

ב. הכהנים

כ' הרמב"ן בסוף דבריו כאן, דאם אין שם כהן, תוקעין לויים וישראלים. אבל החינוך (שפ"ד) כ' דהדין לתקוע על הקרבן ובשעת הצרות הוא מצוה על הכהנים, ומשמע מזה דהמצוה היא רק על הכהנים. אבל החינוך דייק מדברי הרמב"ם (כלי המקדש ג, ה) דרך בימים טובים ובר"ח צריכים כהנים דוקא לתקוע, אבל בשאר הימים אף לויים יכולים לתקוע (וצ"ע אם גם ישראלים יהיו כשרים, כמש"כ הרמב"ן).

ג. לא היו נוהגין כן אלא בשער המזרח וכו'

פרש"י דזה קאי אהא דענו על הברכות ברוך שם וכו', אבל לא קאי אמה שתוקעין, דאף בגבולין היו תוקעין. אבל מדברי הרמב"ם (תענית ד, ה ואילך) מבואר דס"ל דיש חילוק בין מקדש לגבולין גם לענין התקיעות. ואי' ב' מהלכים בזה בהמגיד משנה (וכן אי' בר"ן בדעת עצמו). א', דס"ל להרמב"ם דבמקדש תקעו על כל ברכה וברכה, אבל בגבולין לא תקעו אלא לאחר כל הברכות. ב', דגם בגבולין תקעו בסוף כל ברכה וברכה, אלא דהרמב"ם כ' דלאחר שענו הציבור ברוך שם, הי' הש"ץ חוזר ואומר מי שענה, ורק לאחר מ"כ היו הכהנים תוקעים. וביאר המ"מ דזה הי' רק במקדש, אבל בגבולין היו הכהנים תוקעים מיד, והחילוק בין מקדש לגבולין הוא, דכיון דבמקדש היו עונים ברוך שם וכו' לאחר כל ברכה, א"כ אם היו תוקעים מיד, הרי ברוך שם נראה כברכה בפנ"ע, וא"כ הי' נראה דתקיעה קאי על ברוך שם, ולכן הי' צריך לחזור ולאומר, משא"כ בגבולין, דלא ענו אלא אמר, א"כ שפיר היו יכולים לתקוע מיד.

ד. אנשי משמר מתעניין ולא משלימין

הק' השפת אמת, כיון דרוב העבודות היו קודם לתמיד של בין הערבים, א"כ מה הרויחו במה שלא השלימו מאחר דכל היום שהיו ראוי לחוש לכבידות העבודה היו מתעניין. וכ' דאפשר חשוב להו טפי כפת בסלו הואיל ואינו משלים, מיהו העיקר הי' נראה דמיד אחר חצות היום אוכלין [ולא דהתענו רוב היום ולא השלימו כולו], ומ"מ בכלל מתעניין ולא משלימין הוא, וסיים דצ"ע בפוסקים.

מראי מקומות - תענית

טו: (המשך)

שבת לא רצו להפקיע השערים בתחלה ביום ה', וכל הדין דמתחילין ביום ב' הוא רק לענין גשמים לדבריו.

י. אין גוזרין תענית על הצבור בר"ח...

ואם התחילו אין מפסיקין

פרש"י, דאע"ג דר"ח אקרי מועד, מ"מ לא כתי' בי' יום משתה ושמחה. וכ' התוס' יו"ט, דאע"ג דבפורים כתי' משתה ושמחה, מ"מ הא לא כתי' בי' מועד. וכ' עליו הרש"ש דדבריו דחוקים, ולכן פי' דלא הי' צריך רש"י לטעמי' אלא לר"ח שהוא מן התורה, אבל בחנוכה ופורים דרבנן פשוט שאין מפסיקין.

יא. אינו דומה מתבייש מעצמו למתבייש מאחרים

פרש"י דאיכא עגמת נפש טפי. והק' המהרש"א, דאם איכא עגמת נפש טפי, א"כ למה שאר בני"א ג"כ לא יתביישו מנתינת אחרים. והביא שלשון הר"ן מדוקדק יותר, דכ' דאיכא עגמת נפש פורתא. אבל הק' גם על ל' הר"ן, דסיים דשאר בני"א סגי להו בנתינת עצמן, והול"ל ובעי נתינת עצמן. אבל המנחם משיב נפש כ' דבסנהדרין מבואר כפרש"י, וכ' דקו' המהרש"א לא ק' כלל, דאין אדם מתבייש כ"כ מאדם כמותו, אבל מאדם קטן ממנו שפיר מתבייש, ולכן שייך רק באדם חשוב.

ח. כל הכתוב במגילת תענית דלא למספד לפניו אסור לאחריו מותר... דלא להתענאה לפניו ולאחריו מותר

כ' הריטב"א דלפי גירסא זו צ"ל דההספד הוא חומר גדול מאיסור תענית, דיותר חילול ליום הוא לנהוג בו עינוי של תענית מלעשות הספד. ולפ"ז, יש לנו לומר דבכל הימים במגילת תענית אסרו בתענית, אבל לא אסרו הספד בכולם, כי אם אותם החמורים ביותר. אבל הביא דשי' ר' אפרים הוא להיפך, דהספד הוא חילול יותר להיו"ט מתענית, ולדבריו צריך לגרוס להיפך במתני', וע' בריטב"א מה שהק' עליו וחולק עליו.

טז. אין גוזרין בתחלה בחמישי תענית על

הציבור שלא להפקיע את השערים

ע' בר"ן (ו. בדפי הרי"ף) שהביא יש מי שהק' על פרש"י דהחשש הפקעת שערים הוא משום שקונים הרבה, למוצאי תענית ולשבת, וא"כ, אדרבה, לכאו' אין קונין כ"כ כמו כל יום ה', דבכל יום ה' אוכלין ב' סעודות, וכאן רק א'. והביא בשם הר"י לבאר דברי הגמ' באו"א, דהפקעת שערים היינו דכיון שרואין דמתענין על הגשמים, ממילא יש הפקעת שערים, ומפני כבוד